

FORMIRANJE 13. KRAJIŠKE NOU BRIGADE

Posle IV neprijateljske ofanzive, koja se u Bosanskoj krajini završila 10. 3. 1943. godine, neprijatelj je ostavio svoje garnizone u Bihaću, Bosanskoj Krupi, Sanskom Mostu, Banjaluci, Jajcu, Glamoču, Bosanskom Grahovu, Drvaru, Petrovcu i Ključu. On je zadržao deo snaga na nekim važnijim komunikacijama, kako bi obezbedio saobraćaj između garnizona. Veze među garnizonima bile su veoma važne za neprijatelja i mogao ih je obezbediti jedino držanjem komunikacija. Zbog toga se neprijatelj posle ofanzive uglavnom ograničio na držanje komunikacija.

Sve Krajiške brigade posle neprijateljske ofanzive nisu dugo ostale u Krajini. Stab 1. NOU bosanskog korpusa odlučio je da neke od njih prebaci u centralnu Bosnu radi učvršćivanja našeg uticaja, mobilizacije ljudstva i ishrane. Prebacivanjem tih jedinica u centralnu Bosnu, u Krajini su ostale sledeće krajiške brigade: 6, 8, 9. i 10.¹ Tako je Krajina »ostala sa dosta malim snagama, iznurenim bolešću i glađu, koja je naročito bila teška u krajevima Glamoča, Kupresa i Jajca.«² Ove četiri brigade bile su raspoređene: 6. se nalazila u Podgrmeču, 8. i 10. na pro-

¹ Izveštaj Štaba 1. bosanskog korpusa od 10. 5. 1943. godine. Zbornik, IV, 13, 49, 130.

² Izveštaj sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu od 12. 11. 1943. godine, Zbornik, IV, 19, 50, 164. Dopis Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu od 30. 7. 1943. godine, Arhiv VII JNA, k. 1965, br, reg. 21/1. Dopis Štaba 2. bosanskog korpusa od 6. 8. 1943. godine. Zbornik, IV, 16, 13, 34.

storu Bosanskog Grahova,³ a 9. oko Donjeg Vakufa.⁴ Pored ovih brigada u Krajini je bilo i nekoliko partizanskih odreda, koji su bili pod komandom 4. krajiške i 10. divizije. Takav formacijski sastav divizije otežavao je izvođenje uspješnih akcija i pravilno rukovođenje jedinicama.⁵

U vezi sa tim Štab 2. NOU bosanskog korpusa u prvoj polovini avgusta izvršio je reorganizaciju svojih jedinica. Ispod komande 4. krajiške divizije izuzeo je Kozarski, Podgrmečki, Ribnički i Drvarsko-petrovački NOP odred i stavio ih pod komandu Grmečke operativne grupe, koju je tada formirao.⁶ U vezi sa ovim promenama izvršeno je pomeranje 6. krajiške brigade iz Podgrmeča i ona je 10. avgusta stigla u Ribnik, s ciljem napada na četnike na prostoru Mrkonjić — Manjača.

Do juna 1943. godine na prostoru Mrkonjić — Manjača nalazili su se četnički odredi »Kočić« i »Kralj Petar II« i četnički puk »Manjača.« Međutim, 3. 6. 1943. godine održana je konferencija četničkih komandanata u Han-Kolima, kod Banjaluke.⁷ Tada jer odlučeno da se formira Bosansko-krajiški četnički korpus, u koji su ušli pomenuti odredi i puk »Manjača«, ali ne u prvobitnom sastavu. Rešeno je da se od njih formiraju tri brigade, svaka od po 3—5 bataljona trojnog sastava. To je izvršeno, a polovinom jula iste godine formirana je i 4. četnička brigada od dvaju bataljona 2. brigade »Zmijanje«. Četnici su formirali i tzv. rezervne brigade s ciljem da se, popisom i rasporedom sposobnog ljudstva, organizaciono pripreme nove jedinice, a naoružavanje bi se izvršilo docnije.

U prostoru Banjaluka — Sanski Most — Dragnić Podovi tada je bilo oko 1.500 aktivnih četnika i oko 10.000

³ Izveštaj Štaba 8. krajiške brigade od 13. 8. 1943. godine, Zbornik, IV, 16, 27, 82. Izveštaj Štaba 10. krajiške brigade od 6. 8. 1943. godine, Zbornik, IV, 16, 16, 45.

⁴ Izveštaj Štaba 10. divizije od 3. 8. 1943. godine, Zbornik, IV, 16, 7, 21.

⁵ Izveštaj Štaba 2. bosanskog korpusa od 20. 8. 1943. godine, Zbornik, 16, 57, 163. Direktiva Vrhovnog štaba od 10. 8. 1943. godine, Arhiv VII JNA, k. 456, br. reg. 13/2—2.

⁶ Naredba Štaba 2. bosanskog korpusa od 12. 8. 1943. godine, Zbornik, IV, 16, 21, 56.

⁷ Zapisnik sa konferencije četničkih komandanata održane 3. 6. 1943. godine u Han-Kolima, kod Banjaluke, Arhiv VII JNA, BH-V-9627.

sposobnih muškaraca popisanih u rezervnim brigadama.⁸ Pod komandom popa Momčila Dujića bilo je oko 3.000 aktivnih četnika. Dujićevi četnici održavali su vezu sa četnicima Uroša Drenovića i često se borili protiv partizana na prostoru Bosanske krajine, pa su i oni za jedinice 2. NOU bosanskog korpusa predstavljali opasnost.⁹

Jedinice 2. NOU bosanskog korpusa, kad su se odmogle, sredile i organizovale posle IV neprijateljske ofanzive, počele su da vrše uspešne napade na komunikacije a i na neke gradove. Zahvaljujući toj aktivnosti, neprijatelj je bio primoran da napušta neka svoja uporišta. Tako su neprijateljske jedinice 8. avgusta 1943. godine napustile Ključ i Mrkonjić i povukle se u Banjaluku.¹⁰

Neprijatelj je zadržao svoje jedinice u Banjaluci, Sanskom Mostu, Vrhpolju, Petrovcu i Travniku, i prostor između tih mesta bio je delom slobodan, a delom kontrolisan od strane četnika. Sada je osnovni zadatak jedinica 2. NOU bosanskog korpusa bio — uništenje četnika, pa su odmah i preduzete odgovarajuće mere u tom smislu.

Četvrta krajiška divizija je dobila zadatak da napadne četnike na prostoru Mrkonjić — Manjača, tj. četnike Drenovićevog korpusa. Ribnički NOP odred stavljen je pod njenu komandu, pa je, zajedno sa 6. i 8. krajiškom brigadom, uzeo učešća u izvršenju zadatka divizije.¹¹ Odred je, još pre dolaska 6. i 8. brigade, krenuo prema Sitnici, gde se 14. avgusta sukobio sa četnicima i izbacio ih iz Sitnice.¹²

Pre toga Ribnički odred je imao znatnih uspeha. Uzevši učešće u napadu na Ključ 18. 7. 1943. godine, jedinice Odreda ubile su 20 neprijateljskih vojnika, oko 40 ranile

⁸ Pregled brojnog stanja aktivnih i rezervnih jedinica Komande Bosanskokrajiškog četničkog korpusa od 14. 12. 1943. godine, Arhiv VII JNA, BH-V-10473. Ovaj pregled je napravljen tri meseca docnije, no, bez obzira na to, može se smatrati da je stanje bilo približno i u avgustu iste godine.

⁹ Izveštaj sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu od 12. 11. 1943. godine, Zbornik, IV, 19, 50, 165.

¹⁰ Izveštaj Ministarstva unutrašnjih poslova NDH od 17. 8. 1943. godine, Zbornik, IV, 16, 199, 498.

¹¹ Izveštaj Štaba 4. krajiške divizije od 20. 8. 1943. godine, Zbornik, IV, 16, 58, 165.

¹² Izveštaj političkog komesara 4. krajiške divizije od 14. 8. 1943. godine, Zbornik, IV, 16, 32, 92.

i preko 100 zarobile. Zaplenile su oko 80 pušaka, 1 puško-mitraljez, 2 teška mitraljeza, 3 durbina, 2 foto-aparata, 2 pišaće mašine, 50 kg soli, 100 kg šećera, oko 50.000 cigareta i oko 50 konja. Zaplenjene su i 4 haubice,¹³ više pušaka i drugog materijala, ali se to sve nije moglo izvući iz grada. Odred je tada zaplenio i sresku arhivu. Izveštavajući Vrhovni štab NOV i POJ o napadu na Ključ, Štab 2. NOU bosanskog korpusa kaže da se u akciji istakao Ribnički odred, a naročito njegov 2. bataljon.¹⁴

Dvadeset i četvrtog jula 1943. godine Ribnički odred je postavio zasedu jednoj neprijateljskoj satniji u selu Velečevu, kod Ključa. Zaseda je postavljena tako vešto, da se neprijatelj našao opkoljen sa svih strana, na zemljištu koje mu nije obezbeđivalo uslove za duže pružanje otpora. Jedino rešenje bio je juriš, što je neprijatelj i učinio, ali je sve bilo uzalud. Na mestu zasede ostala su 84 mrtva neprijateljska vojnika. Zapovednik satnije, koji je bio u Nemačkoj na školovanju, uhvaćen je živ.¹⁵ Tada je zaplenjeno: 48 pušaka, 6 nemačkih puškomitraljeza, 2 teška mitraljeza, 2 strojnice, 3 revolvera, 1 durbin, 1 telefon, sva municija i oprema i 5. tovarnih konja.

Ovaj uspeh Ribničkog odreda imao je uticaja da neprijatelj napusti Ključ, koji nije bio oslobođen prilikom napada o kome je napred nešto rečeno. Ribnički odred je postigao dosta uspeha i u borbi protiv četnika, pre dolaska jedinica 4. divizije na prostor Mrkonjić — Manjača. Izveštavajući 2. NOU bosanski korpus 22. 7. 1943. godine, Štab Grmečke operativne grupe za Ribnički odred kaže ovo:

»Ribnički odred je jedan od najorganizovanijih odreda i najaktivniji je. Ima tri bataljona i jednu terensku četu, koja bi trebalo da pri prerastanju odreda u brigadu ostane kao jezgro novog Ribničkog odreda. Pošto po našem mišljenju ovaj odred ima najviše uslova da se najprije pretvori u brigadu dali smo štabu ovoga Odreda direktivu u tom pogledu. Pošto nismo bili u mogućnosti d.; detaljno ispitamo stanje i mogućnosti prerastanja Odreda u brigadu,

¹³ U mojoj knjizi »Ribnički partizanski odred«, na strani 99, stav 4. stoji: »Odred je zaplenio 4 haubice«. Do takve formulacije došlo je omaškom prilikom redigovanja.

¹⁴ Izveštaj Štaba 2. bosanskog korpusa od 23. 8. 1943. godine. Zbornik, IV, 16, 68, 190.

¹⁵ Izveštaj Štaba Ribničkog odreda od 25. 7. 1943. godine, Zbornik, IV, 15, 142, 280.

to ne možemo zasada ni dati taj predlog, ali ćemo u najkasnijem vremenu to učiniti.«¹⁶

Ribnički odred je bio veoma aktivan i svakodnevno je izvodio akcije. Tako je pre dolaska brigada 4. divizije krenuo iz Ribnika prema Manjači, sukobio se sa četnicima u Sitnici i izbacio ih iz nje. Kad su stigle 6. i 8. krajiška brigada i kad je 18. avgusta počelo zajedničko nastupanje sa linije Mrkonjić — Podbrdo — Čađavica — Sitnica u cilju »čišćenja« Manjače, Ribnički odred je primenio taktiku neopaženog moćnog ubacivanja u pozadinu četničkih položaja, pa je time postizao iznenađenje i kod četnika. Zahvaljujući tome, Odred je uspeo da 18. avgusta ubije 4 i zarobi 14 četnika. Tom prilikom Odred je zaplenio 10 pušaka i teški bacač sa 9 mina.¹⁷

Devetnaestog avgusta 4. divizija je izdala zapovest za dalje nastupanje. Ribničkom odredom je naređeno da produži nadiranje pravcem Kočića glavica — Grujičići »sa zadržkom vršenja obuhvata Kočića glavice i Kadine Vode« s tim da se jednim bataljonom obezbedi prema Kozici i Tramošnji, a zatim da nastupa prema Han-Kolima i Bronzanom Majdanu.¹⁸ Odred je produžio nastupanje u određenom pravcu i divizija je 23. avgusta izdala naređenje za dalji rad. Ovim naređenjem Ribničkom odredom je unekoliko izmenjen zadatak: trebalo je da nastupa »prema pruži Banja Luka — Prijedor — Marićka — rijeka Sana od Prijedora do Sanskog Mosta i Vrhpolja.«¹⁹

Za vreme čišćenja četnika na području Manjače, od 18. do 23. avgusta 1943. godine, tj. zajedničkog dejstva 6. i 8. brigade i Ribničkog odreda, postignuti su sledeći rezultati:

Šesta brigada, prema njenom izveštaju, ubila je 3 četnika, dok je jedan njen borac poginuo.²⁰ Brigada je zaplenila 1 puškomitraljez.

¹⁶ Izveštaj Štaba Grmečke operativne grupe od 22. 7. 1943. godine, Zbornik, IV, 15, 122, 232.

¹⁷ Izveštaj Štaba Ribničkog odreda od 19. 8. 1943. godine. Zbornik, IV, 16, 55, 159.

¹⁸ Plan 4. krajiške divizije za produženje akcije na manjačkom sektoru od 19. 8. 1943. godine, Zbornik, IV, 16, 53, 150.

¹⁹ Naređenje Štaba 4. krajiške divizije za čišćenje terena između Vrbasa i Sane od 23. 8. 1943. godine, Zbornik, IV, 16, 69, 195.

²⁰ Izveštaj Štaba od 6. krajiške brigade o vojnim akcijama za vreme od 1. do 25. 8. 1943. godine, Zbornik, IV, 16, 96, 280.

Osma brigada, prema njenom izveštaju, zarobila je 10 četnika i domobrana, dok je zaplenila 7 pušaka.²¹ Brigada je imala 9 ranjenih boraca, od kojih su 2 umrli.

Ribnički odred je, prema njegovom izveštaju, ubio 11 četnika, zarobio 33 i ranio 14, dok je od sopstvenih gubitaka imao samo jednog komandira čete lakše ranjenog. Odred je zaplenio 27 pušaka, 1 teški bacač i 39 bacačkih granata.²²

Dvadeset trećeg avgusta Štab 2. NOU bosanskog korpusa izdao je naređenje kojim je Ribnički NOP odred proglasio 13. krajiškom brigadom. Naređenje glasi:

»U dosadašnjim borbama kroz koje su prošli bataljoni Ribničkog odreda, ovaj se odred uzdigao po svojoj veličini i udarnosV na nivo naših brigada. To su pokazali borci i rukovodioci odreda u akcijama oko Ključa i poslednjim akcijama na Manjači.

Stoga je Štab Korpusa prema direkt'vi V. Š. odlučio da ovom svojom naredbom proglaši Ribnički odred trinaestom Krajiškom brigadom.

Za komandanta XIII Krajiške NOU Brigade postavlja se drug MILAN ZORIĆ dosadašnji komandant Ribničkog odreda.

Za političkog komesara XIII brigade postavlja se drug OBRAD STIŠOVIĆ dosadašnji politkomesar Ribničkog odreda.

Za zamenika komandanta postavlja se drug VRAČAR NIKOLA.

Za zamenika politkomesara postavlja se drug SIMIČ DUŠAN.

Štab XIII brigade ostaje i dalje u sastavu Grmečke operativne grupe«.³

²¹ Petnaestodnevni izveštaj Štaba 8. krajiške brigade od 30. 8. 1943. godine, Zbornik, IV, 16, 106, 303.

²² Izveštaj Štaba 13. krajiške brigade od 28. 8. 1943. godine. Arhiv VII JNA, k. 1281, br. reg. 10—1.

²³ Naređenje Štaba 2. bosanskog korpusa od 23. 8. 1943. godine. Arhiv VII, k. 457, reg. br. 3/1—2.

Trećeg septembra 1943. godine u vezi sa reorganizacijom jedinica 2. bosanskog korpusa, 13. krajiška brigada dobila je naziv: 11. krajiška brigada i ušla je u sastav 10. divizije. (Naređenje Štaba 2. bosanskog korpusa od 3. 9. 1943. godine, Zbornik, IV, 17, 16, 42).

Do promene naziva došlo je zbog toga što je ranija 11. krajiška brigada rasformirana. Kad je naređeno da se Ribnički odred proglaši 13. krajiškom brigadom, bilo je naređeno da se od Kozarskog odreda formira 14. krajiška brigada. Međutim, to formiranje nije izvršeno, pa je naređeno da se od Kozarskog odreda formira 13. kra-

Kad je proglašen 13. krajiškom brigadom, Ribnički NOP odred je imao 652 boraca.²⁴ Sedam boraca bilo je rodom iz vrhpoljske opštine, 20 — iz sitničke, 42 — iz saničke, 52 — iz ključke²⁵ i 480 iz ribničke opštine. Zbog toga

jiška brigada. (Dopis Štaba 2. bosanskog korpusa od 8. 9. 1943. godine, Zbornik, IV, 17, 54, 197). Ni ova naredba nije izvršena.

Menjanje naziva 13. krajiške brigade nije dobro prihvaćeno od boraca i rukovodilaca. Kad je Ribnički odred proglašen 13. krajiškom brigadom, to se nije moglo odmah saopštiti svim njegovim borcima. Vest je doprla do većine njih onog dana kad je oslobođeno Vrhpolje i zaplenjeno 13 puškomitraljeza. Tako se naziv brigade podudara sa zaplenjenim brojem puškomitraljeza, pa je naziv trinaesta prihvaćen sa posebnim raspoloženjem. Docnija promena naziva izazvala je negodovanje i Štab brigade je intervenisao. (Izveštaj Štaba 11. krajiške brigade od 8. 9. 1943. godine, Zbornik, IV, 17, 60, 134).

Upoznavši se sa željama boraca 13. krajiške brigade, Štab 2. bosanskog korpusa promenio je svoju odluku, pa je brigada i dalje ostala trinaesta. Istina, u dopisu 2. bosanskog korpusa ona ss neko vreme nazivala 13, a u zagradi se stavljalalo: Ribnički odred. Ovo je činjeno u cilju izbegavanja zabune. Tamo gde se u nekim dokumentima pominjala kao 11. u zagradi se stavljalalo 13. brigada.

Pored zvaničnog naziva brigade brigada je dobila i dodatak »Garava«. Ovaj naziv brigade toliko se odomacio da ju je narod najčešće tako zvao. Neprijatelj taj njen naziv navodi u dokumentima, a četnici su je najčešće samo tako zvali. Naziv »Garava« došao je otud što su njeni borci, pri napadu i jurišu uzvikivali: »Nagari, nagari!«.

U registru 17. knjige (Zbornik, IV, 17, str. 553) gde se navode brigade NOV za 13. krajišku brigadu se kaže da je kozaračka. Takva brigada nije postojala, pa se verovatno radi o omašci.

²⁴ Spisak boraca Ribničkog odreda, Arhiv VII, k. 1626, reg. br. 3/1—22. Na Spisku nije označen datum kad je sačinjen. Po nekim događajima koji se iz njega vide može se zaključiti da je sačinjen krajem jula 1943. godine. Otuda se i cifra od 652 borca u vreme proglašenja odreda brigadom ne može uzeti kao sasvim tačna. U svakom slučaju boraca je bilo nešto više jer je Odred mobilisao ljude sa terena koji su kontrolisali četnici, kad je stigao na taj teren. No, bez obzira na to, u pogledu odnosa socijalnog i nacionalnog sastava, kao i kulturnog nivoa boraca, ništa ss nije izmenilo povećanjem brojnog stanja odreda. Jer ljudi koji su uvršteni u Odred posle pravljjenja pomenutog spiska istog su socijalnog i nacionalnog sastava a i pismenosti.

²⁵ Iz Sanice nije bilo nijednog borca u Odredu, svi su bili iz Dravskog. Iz Ključa je bilo 5 boraca: Mile Vujinović, Branko Šaović, Dušan Zelić, Krstan Vujinić i Vlada Purić, dok su borci Ključke opštine bili iz sela: Zblaće, Ljubine, Jarice i drugih.

što je najveći broj boraca odreda bio iz ribničke opštine, odred se nazvao: Ribnički.

Najstariji borac odreda imao je 50 godina i bio je jedini u odredu sa toliko godina. Najmlađi je imao 10 godina, takođe jedini sa toliko godina u odredu. Najviše ih je bilo sa 23 godine. Sto dvadeset i jedan borac bio je stariji od 30 godina, a svega 12 imalo je više od 40 godina. Prosečna starost boraca odreda iznosila je 24,9 godina.²⁶ Gledano sa tog stanovišta, odred, odnosno brigada u celini bila je sposobna za izvršavanje i najtežih zadataka.

Svi borci odreda nisu imali ni osnovnu školu. Njih 50 bilo je potpuno nepismeno.²⁷ Retke su u tom kraju bile osnovne škole, a srednjih uopšte nije bilo. Najbliže gimnazije bile su u Banjaluci i Prijedoru, toliko udaljene od područja sa kog su bili rodom borci Ribničkog odreda, da je retko ko imao mogućnosti da se školuje. Vekovna zaostalost toga kraja ostavila je duboke tragove. Na čitavom području nije bilo nijednog intelektualca, izuzev u Ključu, gde je bilo njih nekoliko. Međutim i ovih nekoliko ili su prišli ustaškom pokretu ili su pobjegli od ustaškog noža u druge krajeve naše zemlje. Tako nizak opšti nivo pismenosti imao je i svojih posledica za razvoj i uspeh jedinica. Zbog toga je trebalo uložiti daleko veće napore na kulturnom uzdizanju boraca i rukovodilaca odreda, odnosno brigade.

Pored toga u odredu je bilo 115 boraca sa terena koji su kontrolisali četnici, a 22 borca koji su ranije bili u četničkim jedinicama.²⁸ Oni su pre dolaska u odred bili izloženi četničkoj propagandi i najneposrednijem njihovom uticaju, pa je to znatno otežavalo stanje i iziskivalo veće zalaganje i napore u radu na političkom uzdizanju boraca.

²⁶ Spisak boraca Ribničkog odreda, Arhiv VII, k. 1626, reg. br. 3/1—22.

²⁷ Zapisnik sa sastanka politkomesara brigada i odreda 4. krajiške divizije, održanog 10. i 11. jula 1943. godine, Arhiv VII, k. 767, reg. br. 5—1/5.

²⁸ Izveštaj političkog komesara Ribničkog odreda od 14. 7. 1943. godine, Zbornik, IV, 15, 76, 145.

Osnovna boračka masa odreda bili su seljaci.²⁹ Socijalni i nacionalni sastav Odreda, prilikom proglašenja brigadom, videće se iz tabela:

Socijalni sastav Ribničkog odreda

raziv jedinice	seljaci	radnici	službenici	daci	studenti	primedba
1. bataljon	158	5	1	2	–	Od ukupnog broja radnika samo 4 su kvalifikovana. Od službenika 3 su žandarmi.
2. bataljon	198	5	–	1	–	
3. bataljon	174	4	1	–	–	
Štab odreda i zaštitna četa	89	5	4	–	2	
UKUPNO :	619	19	6	3	2	

Nacionalni sastav Ribničkog odreda

naziv jedinice	Srbi	Hrvati	muslimani	Nemci	primedba
1. bataljon	166	–	–	–	
2. bataljon	204	–	2	–	
3. bataljon	178	–	1	–	
Štab odreda i zaštitna četa	98	2	–	1	
UKUPNO:	646	2	3	1	

U vreme proglašenja odreda 13. krajiškom NOU brigadom, 23. avgusta, Odred je imao tri bataljona; svaki bataljon imao je po tri čete sa po tri voda. Od naoružanja

²⁹ Izeveštaj zamenika politkomesara Ribničkog odreda od 3. 7. 1943. godine, Arhiv VII, Mikroteka, CKSK BiH, 3/152.

Odred je ukupno imao: 1 protivkolski top, 1 teški bacač, 2 ručna bacača, 3 teška mitraljeza, 22 puškomitraljeza, 9 automata (strojnica), 567 pušaka i 21 revolver. Od opreme imao je: 1 telefon, 14 lopata, 14 pijuka, 3 velike testere i 6 sekira.

Prvi bataljon je imao: 1 ručni bacač, 6 puškomitraljeza, 2 strojnice, 150 pušaka i 5 revolvera. U 2. bataljonu bilo je: 1 ručni bacač, 7 puškomitraljeza, 3 strojnice, 177 pušaka i 4 revolvera. Treći bataljon je imao: 8 puškomitraljeza, 1 strojnica, 142 puške i 4 revolvera.

U odredu je bilo 14 jahaćih i 35 tovarnih konja.³⁰

Šef Obaveštajnog centra Odreda bio je Jovo Marković, intendant — Stojan Marković, referent saniteta — Zvonko Šulov.

Komandir zaštitnice bio je Jovo Galić, a politički delegat — Dmitar Banjac.

Komande bataljona i četa 1. bataljona: komandant je — Savo Batinica, zamenik komandanta Mirko Lisica, politički komesar — Janko Radulović, zamenik komesara Pero Banjac, obaveštajni oficir — Mlado Jurišić, intendant — Nikola Samardžija, bolničar — Nikola Nikić;

Prva četa: komandir Mile Banjac, zamenik komandira — Vlado Karać, politički komesar — Stevo Ostojić, zamenik komesara — Drago Atlagić, 2. četa komandir — Sava Dakić, zamenika nije bilo; politički komesar — Mirko Banjac, zamenik komesara — Momčilo Banjac; 3. četa: komandir — Vasilije Ševo, zamenik komandira — Stevo Vračar, politički komesar — Veljko Babić, zamenik komesara — Milan Latinović;

Drugi bataljon: komandant — Pero Kasapović, zamenik — Aleksa Penić, politički komesar — Antonije Ivić,

» pregled brojnog stanja ljudstva i ubojne opreme 13. krajiške brigade 28. 8. 1943. godine, Arhiv VII JNA, k. 1281, br. reg. 11—1. U ovom pregledu stoji da Brigada ima ukupno po spisku 822 borca, a na licu 748 boraca i rukovodilaca. Pregled je rađen pet dana posle proglašenja Odreda 13. krajiškom brigadom. Odred je u nastupanju preko Zmijanja od 18. do 23. avgusta mobilisao sposobne ljude, pa razlika od oko 130 boraca, odranije prikazanog brojnog stanja, nastala je zbog toga. Međutim, naoružanje se za to vreme povećalo za 27 pušaka i 1 teški bacač, pa je većina mobilisanih tada bila bez oružja.

zamenik komandanta — Mladen Janjić, obaveštajni oficir — Vaso Banjac, intendant — Mladen Kaurin, bolničar — Božo Vujić:

Prva četa: komandir — Luka Guslov, zamenik komandira — Mladen Krivokuća, politički komesar — Vlado Banjac, zamenik komesara Nebojša Pupić; 2. četa: komandir — Milan Macanović, zamenik komandira — Dušan Arambašić, politički komesar — Vlado Malešević, zamenik komesara — Luka Jeličić; 3. četa: komandir — Rade Jovanić, zamenik komandira Nikola Đaković, politički komesar Jovo Ivanović, zamenik komesara — Mladen Kevac;

Treći bataljon: komandir — Nikola Bokan, zamenik komandanta — Petar Solumun, politički komesar — Branko Karać, zamenik komesara — Mane Kecman, obaveštajni oficir — Milan Grbić, intendant — Simo Mandić, bolničar — Božo Erak;

Prva četa: komandir — Mirko Sarač, zamenik komandira — Đorđe Vasiljević, politički komesar — Drago Kecman, zamenik komesara — Momčilo Banjac; 2. četa: komandir — Dušan Kasapović, zamenik komandira — Mirko Dvizac, politički komesar — Jakub Kulenović, zamenik komesara — DMITAR S. BANJAC; 3. četa: komandir — Petar Tomić, zamenik komandira — Mirko Jokić, politički komesar — Dušan Marković, zamenik komesara — Ilija Latinović.

Od rodovskih jedinica u Odredu je bilo artiljerijsko i minobacačko odeljenje,³¹ odnosno vod. U artiljerijskom odeljenju bilo je 8 boraca i rukovodilaca. Komandir, odnosno vođa, kako se tada zvao, artiljerijskog odeljenja bio je Mihailo Čulum. U minobacačkom odeljenju najpre je bio jedan bacač bez nišanskih sprava, ali je docnije zaplenjen jedan bacač, pa je odeljenje prošireno u vod.

U isto vreme, u Odredu je postojala služba veze, obaveštajna služba, intendantska i sanitetska služba. Službe nisu bile razvijene u tolikoj meri koliko je to bilo potrebno za uspešno izvršavanje zadataka. Od ovakve ocene je-

³¹ Zapisnik sa sastanka politkomesara brigada i odreda 4. krajiške divizije, održanog 10. i 11. 7. 1943. godine, Arhiv VII JNA, k. 767, br. reg. 5—1/5.

dino se može izuzeti intendantska služba. Ostalim službama nedostajala su sredstva i materijalna oprema.

Prilikom proglašenja Oreda brigadom u njemu je bilo 15 partijskih organizacija, odnosno ćelija KPJ. Pored partijske organizacije postojala je i organizacija Saveza komunističke omladine Jugoslavije — SKOJ. Tada su bila u Odredu 3 bataljonska biroa i 13 skojevskih aktiva.³² U isto vreme u Odredu, odnosno brigadi, bilo je 125 članova Partije i 40 kandidata za članove KPJ. Skojevska organizacija je imala 166 članova, a neorganizovanih omladinaca — omladinki bilo je 170.³³

Uzdignutost partijskog članstva i partijskih rukovodilaca nije bila dobra. To će se najbolje videti iz sledećeg:

»Članstvo je borbeno i odano partiji, volja za radom postoji, politička izgrađenost je slaba, ali ipak u ovome se osjeća mali porast. Partiska organizacija mlada, mali partijski staž . . . Osjećaj odgovornosti još nedovoljno razvijen.«³⁴

... »Oblasnom smo ukazali na činjenicu da usredsredi svu svoju pažnju na političko podizanje kadrova i organizaciono učvršćenje partije, jer je ovde sve kao pod konac — stotine članova liče jedan na drugog a nijedan nije kadar da primi odgovarajuću funkciju. Ako ne bi skoro krenuli ovamo apsolutno je potrebno uputiti jedan red kadrova kako za rad u pozadini tako i u vojsci, jer su mogućnosti velike a kadrova zasad još nema.«³⁵

U Krajini nije bilo teoretski dovoljno uzdignutih partijskih kadrova,³⁶ pa ih Odred nije imao odakle dobiti. Mo-

³² Zapisnik sa sastanka Divizijskog komiteta 4. krajiške divizije, održanog 16. 7. 1943. godine, Arhiv VII JNA, Mikroteka, CKSK BiH 3/170—177.

³³ Izveštaj zamenika politkomesara 13. krajiške brigade od 28. 8. 1943. godine, Arhiv VII JNA, Mikroteka CKSK BiH, 3/208—209.

³⁴ Izveštaj zamenika politkomesara Ribničkog odreda od 3. 7. 1943. godine, Arhiv VII JNA, Mikroteka, CKSK BiH, 3/152.

³⁵ Pismo delegata CK KPJ od 18. 8. 1943. godine, Arhiv VII JNA, Mikroteka, CKSK BiH, 3/216—217.

³⁶ Izveštaj komandanta Drvarske brigade od 2. 9. 1941. godine, Zbornik, IV, 1, 77, 170.

Zapisnik sa sastanka Divizijskog komiteta 4. krajiške divizije održanog 16. 7. 1943. godine, Arhiv VII, k. 767 A, reg. br. 5—1/5.

rao se oslanjati na sopstvene snage. Iako nivo partijskog članstva Odreda nije bio na dovoljnoj visini, to ne znači da ono nije svojim ličnim primerom i odanosti odigralo odlučujuću ulogu u političkom pridobijanju masa, organizacionom učvršćenju i jačanju Odreda. Zahvaljujući tome partijskom članstvu i njegovom uticaju, Partija je i mogla ostvariti rukovodeću ulogu.